

Naturvernforbundet

FREMMEDE TRESLAG I NORSKE VERNEOMRÅDER

– en kort kunnskapsoversikt

INNHOLD

INTRODUKSJON	4-5
METODE OG RESULTATER	6
FYLKESVIS OVERSIKT	7-11
DE VANLIGSTE FREMMEDE TRESLAGENE I NORSKE VERNEOMRÅDER	12-13
KONKLUSJON	14

Design: WWF Verdens naturfond

Omslagsfoto: © Sverre Lundemo / WWF Verdens naturfond

Publisert i april 2018 av Sabima, Botanisk Forening, Naturvernforbundet og WWF Verdens naturfond

© Tekst 2018 Sabima, Botanisk Forening, Naturvernforbundet og WWF Verdens naturfond

Alle rettigheter forbeholdt de overnevnte.

Bergfuru

INTRODUKSJON

En fremmed art er en plante, dyr eller annen organisme som forekommer utenfor sitt naturlige

leveområde og som er spredd dit, bevisst eller ubevisst, av mennesker. Dette kan være arter som er spredd på tvers av landegrensener, eller mellom ulike områder innenfor samme land.

Langt fra alle fremmede arter byr på problemer for den stede naturen, de fleste vil ikke en gang klare å etablere seg permanent i naturen. Men et mindretall kan resultere i svært negative konsekvenser for naturmangfoldet i området de etablerer seg i, ved at de utkonkurrerer stede arter. Fremmede arter anses derfor for å være en av de største truslene mot naturmangfoldet verden over. I tillegg koster de verdenssamfunnet enorme pengesummer hvert år, kanskje så mye som 1,4 trillioner amerikanske dollar årlig – mer enn det dobbelte av verdien av verdens produksjon av klær og tekstiler. En rapport fra NINA og Vista Analyse i 2014 estimerte kostnadene knyttet til fremmede arter i Norge til å være 2,3 – 3,9 milliarder kroner årlig.

Konvensjonen om biologisk mangfold er en internasjonal avtale hvor hovedformålet er å bevare verdens naturmangfold. Alle land som har signert denne avtalen forplikter seg til å bekjempe fremmede arter og lage nasjonale strategier og handlingsplaner for å bevare naturmangfoldet. Under konvensjonen har det blitt utviklet et sett med internasjonale mål, Aichimålene, hvor mål 9 omhandler å identifisere fremmede skadelige arter og deres spredningsveier, og å innføre tiltak for å bekjempe disse. For EU-landene faller dette sammen med EUs strategi for biodiversitet, mål 5. Ut fra dette målet har det blitt opprettet et rammeverk, EUs regulering 1143/2014, for å forebygge og håndtere introduksjon og spredning av invasive fremmede arter. Denne trådte i kraft i 1. januar 2015. Kjernen i rammeverket er en liste med dyre- og plantearter, EUs liste over invasive arter, som er uønsket innen EU og har restriksjoner for hold, import, salg, oppdrett og dyrking. Medlemslandene forplikter seg til å bekjempe og forhindre videre spredning av disse artene.

Naturmangfoldloven er et svært viktig hjelpemiddel for å ta vare på naturmangfoldet i Norge, og har paragrafer som spesifikt omtaler fremmede organismer. Loven dekker både aktsomhet ved utsetting av fremmede organismer (§ 28), kravet til tillatelse fra myndighetene ved innføring av levende organismer (§ 29), og et generelt forbud mot å sette ut organismer av arter og underarter som ikke finnes naturlig i Norge, herunder utenlandske treslag, uten tillatelse (§ 30). Det følger også at ansvarlige brukere må forhindre og rette opp eventuelle skader på naturmangfoldet (§§ 69-70). I tillegg har vi forskrift om utsetting av utenlandske treslag til skogbruksformål, som skal forhindre at utsetting av utenlandske treslag til næringsformål fører til negative konsekvenser for naturmangfoldet, og forskrift om fremmede organismer, som skal hindre innførsel, utsetting og spredning av fremmede organismer som kan skade norsk naturmangfold.

Ifølge en gjennomgang gjort av fylkesmannen og nasjonalpark- og verneområdestyrene ble det dokumentert trusler mot verneverdiene i 30% av norske verneområder. Truslene er hovedsakelig gjengroing, fremmede arter og forstyrrelser. Dette viser at det ikke er nok å opprette verneområder, men at disse områdene også må forvaltes og skjottes på riktig måte.

METODE

Miljødirektoratet ble først kontaktet for å få en totaloversikt over hvilke verneområder som har innslag av fremmede arter. Denne oversikten hadde ikke informasjon om hvilke fremmede arter det gjaldt, og neste steg ble å kontakte Fylkesmannen i alle fylker for å innhente videre informasjon om de fremmede artene. Videre ble en oversikt over de ulike verneområdene i hvert fylke funnet ved hjelp av Naturbase på Miljødirektoratets nettsider.

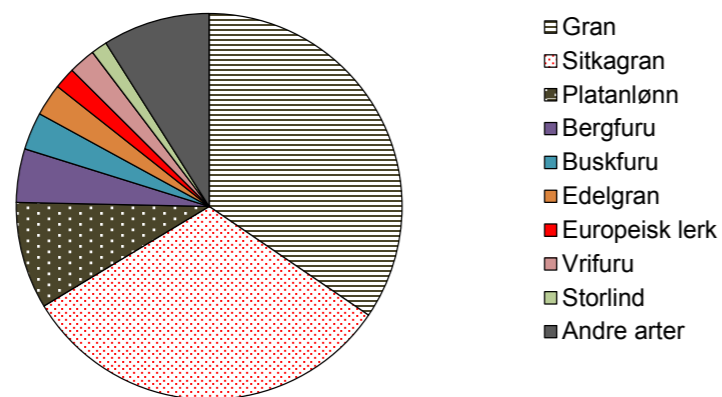
Miljøorganisasjonene har i flere år jobbet spesifikt med utfordringer knyttet til fremmede treslag, og derfor ble sammenstilling av resultatene fra norske verneområder begrenset til dette.

RESULTATER

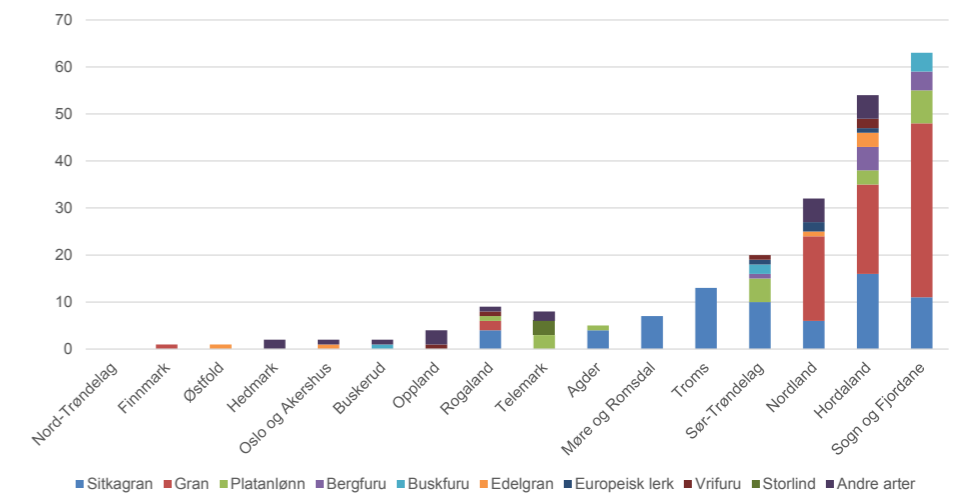
Opplysninger ble oversendt fra alle fylker unntatt Vestfold. Kvaliteten på registreringer av forekomst, omfang og spredning av fremmede arter i verneområdene varierer mye fra fylke til fylke, og data om dette er heller ikke alltid lett tilgjengelig.

En sammenstilling av informasjonen innhentet fra fylkesmennene viser at det finnes minst 168 verneområder med dokumenterte registreringer av fremmede treslag. Dette er mest trolig kun et minimumstall som følge av de begrensninger som allerede er nevnt, samt at det sannsynligvis har vært noe ulik innsats i ulike fylker når det gjelder registrering av fremmede treslag. Det er i varierende grad satt i gang eller planlagt offentlige tiltak for å fjerne fremmede arter i verneområder, men i noen av de 168 områdene har innslag av fremmede treslag blitt fjernet.

Gran, sitkagran og platanlønn er de tre artene som forekommer i fleste verneområder (Figur 1 og 2). Deretter følger buskfuru/bergfuru, samt edelgran, vrifuru, europalerk og storlind.

Figur 1: Oversikt over andelen av verneområder (n=168) med innslag av ulike fremmede treslag

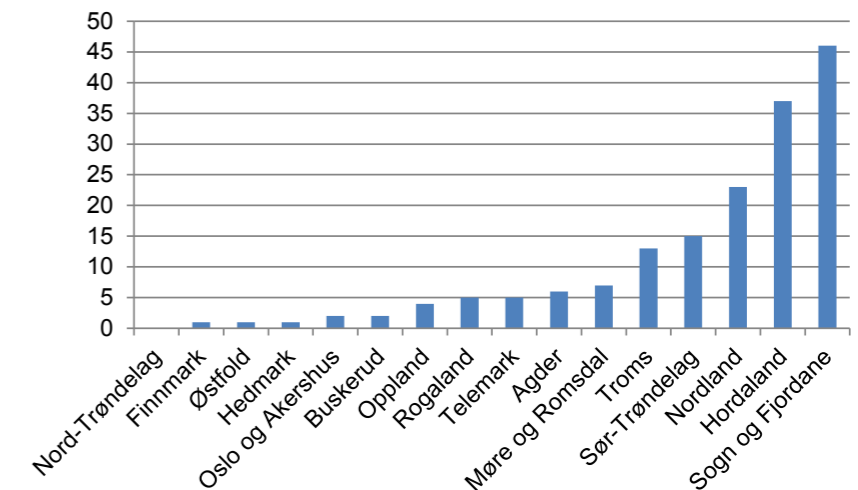

Figur 2: Oversikt over hvilke fremmede treslag som finnes i verneområder i de ulike fylkene

FYLKESVIS OVERSIKT

Under følger en kort oversikt over situasjonen i de ulike fylkene. Det er viktig å presisere at dette er basert på oversendt informasjon, og at det nok er varierende datakvalitet på materialet fra de ulike fylkene. Antallet verneområder med innslag av fremmede treslag må derfor anses som et minimum. Det skiller ikke mellom verneområder der det er innslag av fremmede treslag, der de fremmede treslagene er fjernet, eller er planlagt fjernet. De to sistnevnte kategoriene utgjør dog en liten andel av det totale antallet verneområder med forekomst av fremmede treslag.

Det er flest verneområder med innslag av fremmede treslag langs kysten fra Vestlandet til Nord-Norge (Figur 3 og 4, Tabell 1).

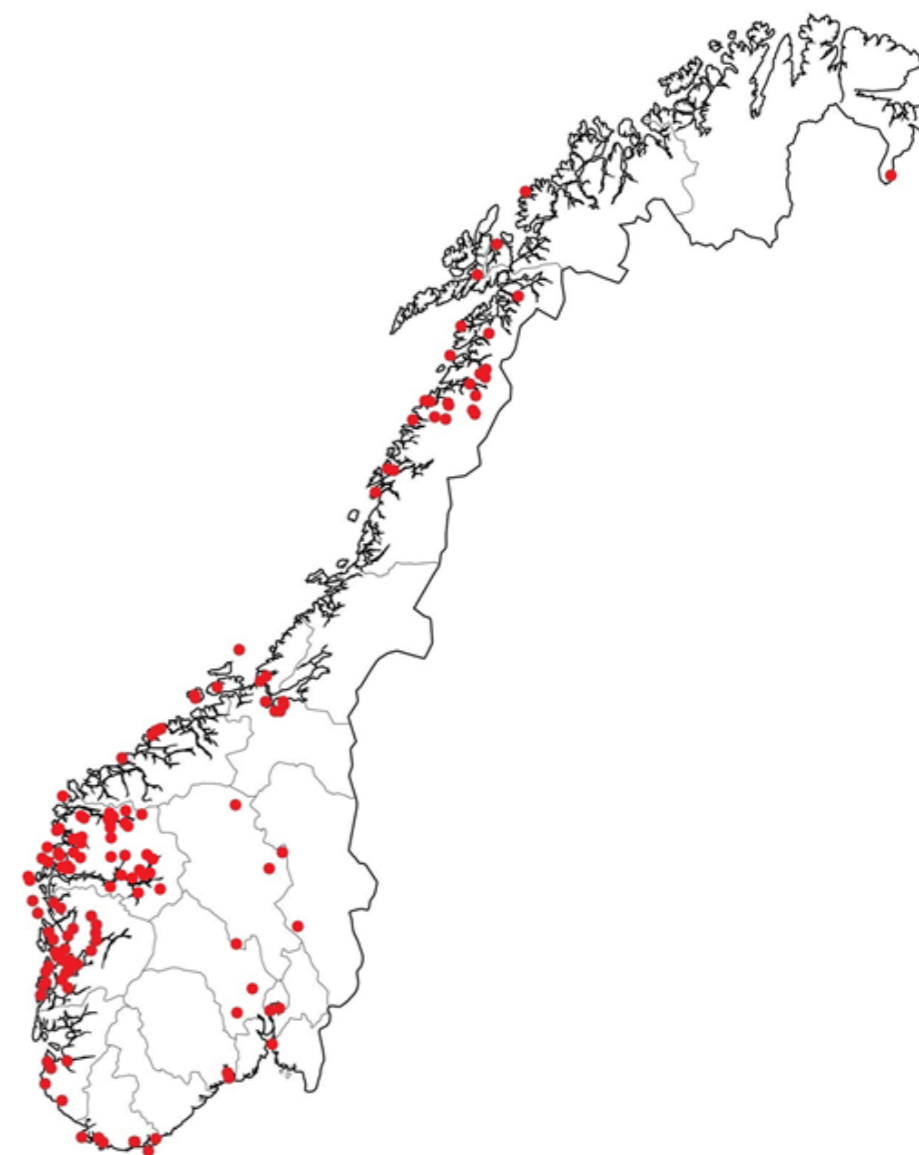

Figur 3: Antall verneområder med fremmede treslag per forvaltningsenhet

Tabell 1

Antall verneområder med innslag av fremmede treslag og totalt antall verneområder per forvaltningsenhet. På grunn av overlapp mellom verneområder og fylker blir totalantallet av verneområder i denne tabellen noe større enn det faktiske antallet. Norge har rundt 3000 verneområder på fastlandet. Tallene er ajour per oktober 2017.

Fylker	Verneområder m/fremmede treslag	Verneområder per fylke
Sogn og Fjordane	46	155
Hordaland	37	194
Nordland	23	237
Sør-Trøndelag	15	151
Troms	13	102
Møre og Romsdal	7	229
Agder	6	240
Telemark	5	210
Rogaland	5	164
Oppland	4	176
Buskerud	2	161
Oslo og Akershus	2	248
Hedmark	1	171
Østfold	1	153
Finmark	1	86
Nord-Trøndelag	0	189
Vestfold	NA	138
Totalt antall verneområder	168	3004

Figur 4: Oversikt over norske verneområder med registreringer av fremmede treslag

SOGN OG FJORDANE

Det er registrert fremmede treslag i 46 av 155 verneområder. Sogn og Fjordane er det fylket som har flest verneområder med innslag av norsk gran. Fylket har også en stor andel av forekomstene av sitkagran og platanlønn.

HORDALAND

Det er registrert fremmede treslag i 37 av 194 verneområder. Hordaland er fylket som har flest verneområder med innslag av sitkagran. I tillegg finnes det en del innslag av norsk gran og bergfuru.

NORDLAND

Det er registrert fremmede treslag i 23 av 237 verneområder. Nordland har mye av henholdsvis norsk gran og sitkagran. Sannsynligvis er noe av det som er registrert som sitkagran i realiteten lutzgran.

SØR-TRØNDELAG

Det er registrert fremmede treslag i 15 av 151 verneområder. I Sør-Trøndelag har verneområdene størst innslag av sitkagran og platanlønn.

TROMS

Det er registrert fremmede treslag i 13 av 102 verneområder. Dette gjelder for det meste sitkagran. Sannsynligvis er noe av det som er registrert som sitkagran i realiteten lutzgran.

MØRE OG ROMSDAL

Det er registrert fremmede treslag i 7 av 229 verneområder. Dette gjelder for det meste sitkagran. Sannsynligvis er noe av det som er registrert som sitkagran i realiteten lutzgran.

AGDER

Det er registrert fremmede treslag i 6 av 240 verneområder. Dette gjelder for det meste sitkagran.

TELEMARK

Det er registrert fremmede treslag i 5 av 210 verneområder. Dette gjelder hovedsakelig innslag av platanlønn og storlind.

ROGALAND

Det er registrert fremmede treslag i 5 av 164 verneområder, for det meste sitkagran og norsk gran.

OPPLAND

Det er registrert fremmede treslag i 4 av 176 verneområder. Tilsendt informasjon inneholdt ingen spesifiseringer om hvilke fremmede treslag det gjaldt, men minst ett verneområde har innslag av vrifuru.

Kongler fra lutzgran

© SVERRE LUNDEMO / WWF VERDEN S NATURFOND

BUSKERUD

Det er registrert fremmede treslag i 2 av 161 verneområder. Dette omfatter innslag av buskfuru i det ene verneområdet og harzgran (utenlandsk økotype av norsk gran) i det andre.

OSLO OG AKERSHUS

Det er registrert fremmede treslag i 2 av 248 verneområder. Dette omfatter innslag av edelgran i et verneområde i Asker og gullregn i et verneområde i Oslo. Mest sannsynlig er det flere verneområder med fremmede treslag enn det som er rapportert inn.

HEDMARK

Det er registrert fremmede treslag i 1 av 171 verneområder. Det aktuelle verneområdet har innslag av balsampoppel og grønn-/skjørpil.

ØSTFOLD

Det er registrert fremmede treslag i 1 av 153 verneområder. Dette gjelder edelgran. På Artskart er det registrert flere verneområder i fylket med fremmede treslag.

FINNMARK

Det er registrert fremmede treslag i 1 av 86 verneområder. Dette gjelder et verneområde med innslag av norsk gran.

NORD-TRØNDELAG

Det er ikke registrert fremmede treslag i noen av de 189 verneområdene. Dette er lite sannsynlig gitt forekomstene i nabofylkene, og skyldes muligens manglende innrapportering til Fylkesmannen.

DE VANLIGSTE FREMMEDE TRESLAGENE I NORSKE VERNEOMRÅDER

Sitkagran (*Picea sitchensis*)

Sitkagran har sin opprinnelse fra vestkysten av USA og er i dag det mest utplantete fremmede treslaget i Norge. Den finnes langs hele norskekysten nord til Troms og har i stor grad utkonkurrert stedege treslag. Tidligere åpne landskap har grodd igjen og blitt til tett skog, og sitkagran er dermed en trussel for en rekke naturtyper. Dette gjelder spesielt den truede og utvalgte naturtypen kystlynghei, som Norge har et ansvar for å ta vare på. Sitkagran er i den nasjonale fremmedartlista vurdert til å ha svært høy risiko (SE). Dette som følge av stor spredningsevne og høy negativ påvirkning på stedege natur der den etablerer seg.

Lutzgran (*Picea x lutzii*)

Lutzgran er en hybrid mellom sitkagran og hvitgran, og forekommer naturlig i vestlige deler av Nord-Amerika der disse artene opptrer sammen. Arten tåler lavere temperaturer bedre enn sitkagran, og den er derfor blitt mye plantet ut i Nordland. Lutzgran er i den nasjonale fremmedartlista vurdert til å ha lav risiko (LO). Dette skyldes manglende registreringer av arten, som i etterkant har vist seg å ha ganske lik økologi som sitkagran. Lutzgran er svært vanskelig å skille fra sitkagran i felt, og det er sannsynligvis store mørketall hva gjelder forvillede forekomster av denne arten.

Norsk gran (*Picea abies*)

Norsk gran finnes naturlig (danner bestander) på Østlandet, Trøndelag og nord til Saltfjellet i Nordland. Dette er en art som regnes som fremmed lenger nord og på Vestlandet, men som likevel finnes spredt her. Massiv utplanting av gran i forbindelse med skogbruk, og at grana kan utkonkurrere andre treslag der den finnes, har ført til at den utgjør hovedmengden av skogen i Norge. Siden norsk gran finnes naturlig i deler av Norge er den ikke vurdert i den nasjonale fremmedartlista.

Europalerk (*Larix decidua*)

Europalerk kommer opprinnelig fra fjellstrøk i Alpene og Karpatene. Den har i Norge blitt sporadisk plantet på Sørlandet, Østlandet, Vestlandet og i Trøndelag. Sammenlignet med andre bartrær er den svært lyskrevende og kan i mindre grad etablere seg i skog eller andre steder med mye skygge. Samtidig kan den spre seg over lange distanser, og få trær kan gi opphav til nye bestander. Europeisk lerk er i den nasjonale fremmedartlista vurdert å ha svært høy risiko (SE).

Edelgran (*Abies alba*)

Edelgran kommer opprinnelig fra nedbørrike fjellområder i Sentral-Europa. Den har blitt innført til Norge som prydblant og finnes forvillet i små enkeltbestander langs hele kysten til og med Nordland. Dette er en art som tåler skygge godt, vokser raskt og sprer seg lett. Den kan etablere seg langt fra opphavsbestanden og kan potensielt utkonkurrere stedege arter, da den har tett kronedekke som skygger for sollyset. Edelgran er i den nasjonale fremmedartlista vurdert å ha høy risiko (HI).

Buskfuru/Bergfuru (*Pinus mugo ssp.*)

Busk- og bergfuru har sin opprinnelse fra fjellområdene i Mellom- og Sør-Europa. De har i Norge blitt plantet ut langs kysten og i lavereliggende fjell, men finnes over hele landet som hage- og parktre, inkludert gjennom varianten "dvergfuru". De er begge meget nøysomme og kan vokse på næringsfattig mark, myr og steder med mye vind. De har en viss spredningsevne i norsk natur, særlig i treløse områder som f.eks. kystlyngheiene på Vestlandet. Buskfuru er i den nasjonale svartelista vurdert som en art med svært høy risiko (SE). Den svært like bergfuru er foreløpig vurdert som lav risiko (LO), men dette kan skyldes manglende registrering av forekomster.

Vrifuru (*Pinus contorta*)

Vrifuru har sin opprinnelse langs vestkysten av USA og Canada. I Norge har to underarter blitt plantet; en innlandsvariant som er plantet i fjellskog, og en kystvariant som er sporadisk plantet langs kysten. Hovedbestanden av vrifuru finnes i høyereliggende deler av Hedmark og Trøndelag. Vrifuru er en pionerplante som vokser på myr, i strandsonen, på rabber og i brannfelt. Det har hittil ikke blitt påvist stor spredning i Norge, men mørketallene er trolig store. Vrifuru er i den nasjonale fremmedartlista vurdert å ha potensielt høy risiko (PH).

Platanlønn (*Acer pseudoplatanus*)

Platanlønn vokser naturlig i ås- og fjellområder i Sør- og Mellom-Europa, og er blitt brukt som prydtre i Norge over lengre tid. Den har forvillet seg til alle fylker, til og med sørlige deler av Troms, men er plantet helt til Vest-Finnmark. Den er i dag et av de vanligste treslagene på Vestlandet. Unge individer av arten tåler skygge bra og den etablerer seg dermed lett i skog. I tillegg trives den spesielt godt i områder preget av forstyrrelse, som grøfter, veikanter og langs gjerder. Platanlønn er i den nasjonale fremmedartlista vurdert å ha svært høy risiko (SE).

Storlind (*Tilia platyphyllos*)

Storlind kommer hovedsakelig fra Mellom- og Sør-Europa, med forekomster i sørlige Danmark og på vestkysten av Sverige. Den har i Norge blitt plantet i hager og parker, og forekommer hovedsakelig rundt Oslofjorden og sør til Kristiansand, men også langs kysten opp til Møre og Romsdal, og nordover på Østlandet til Ringsaker og Lillehammer. I Norge er treet i rask og omfattende spredning de fleste stedene der den er plantet. Den sprer seg til løvskog og langs skogkanter. Nye undersøkelser har vist at storlind er en fremmed art i Norge, og den kommer til å bli inkludert i neste utgave av fremmedartlista.

Andre fremmede treslag som er funnet forvillet i Norge

Andre fremmede treslag som er dokumentert forvillet inkluderer vestamerikansk hemlokk, nobelgran, gullregn, sibirlerk, douglasgran, sembrafuru, balsampoppel og grønn-/skjørpil. Alle disse treslagene har spredningspotensiale, og kan dermed være en trussel for norsk naturmangfold. De bør derfor fjernes fra verneområder.

NORSKE MYNDIGHETER MANGLER OVERSIKT OVER FREMMEDE TRESLAG I VERNEOMRÅDER

Det er sannsynligvis store forskjeller i hvilket datagrunnlag de ulike avdelingene hos

Fylkesmannen rundt om i landet sitter på, og i hvilken grad denne kunnskapen er tilgjengelig.

Gjennom søk i Artskart, der registreringer av fremmede treslag kan kombineres med kartlag over verneområder, er det enkelt å se at det finnes fremmede treslag i flere verneområder enn det vi har fått tilsendt informasjon om. Nedenfor følger et eksempel fra Østfold fylke, hvor vi ifølge tilsendt informasjon har fått oppgitt at Fylkesmannen har informasjon om registreringer av fremmede treslag i 1 av 153 verneområder.

Gjennom et enkelt søk i Artskart viser det seg at det er påvist fremmede treslag i blant annet følgende områder:

Vardåsen naturreservat i Rygge kommune;	edelgran
Søndre Jeløy landskapsvernområde i Moss kommune;	edelgran og platanlønn
Berby landskapsvernområde i Halden kommune;	europalerk
Remmendalen naturreservat i Halden kommune;	platanlønn
Kråkerøyskjærgården naturreservat i Fredrikstad kommune;	edelgran
Værne kloster landskapsvernområde i Rygge kommune;	platanlønn og europalerk
Kajalunden naturreservat i Rygge kommune;	europalerk

Østfold er nok ikke enestående i så måte, det er fremmede treslag i langt flere enn sju av verneområdene i Møre og Romsdal. Det kan være flere grunner til dette, inkludert manglende prioritering, kapasitet og midler til slikt arbeid i fylkene. I tillegg kan det være at fremmede treslag og fremmede arter generelt i mindre grad enn stede egne arter blir registrert og dokumentert på Artskart og Artsobservasjoner. Det som er tydelig er at tallene vi har er minimumstall, og at det er et betydelig behov for mer kunnskapsinnhenting fra norske verneområder.

Plantanlønn

SAMMENDRAG

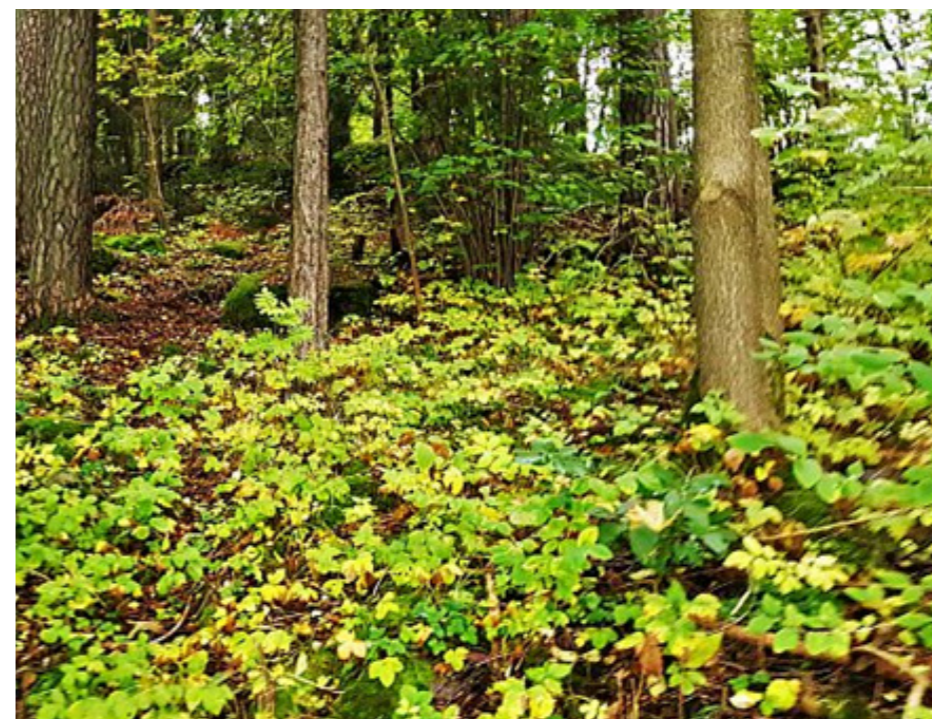
- Et betydelig antall norske verneområder har innslag av fremmede treslag. Gran, sitkagran og platanlønn er de vanligste fremmede treslaga.
- Norske myndigheter har ikke oversikt over hvordan situasjonen med fremmede treslag i verneområder. I en rekke fylker finnes det kun mangelfull informasjon om omfanget og utfordringene dette byr på for norsk natur.

Verneområdene i Norge skal bevare sårbare og truede naturtyper, inkludert artene og mangfoldet som finnes der. Dette er områder som skal bevare sårbare og truede naturtyper, inkludert artene som finnes der. Mange av disse områdene har innslag av fremmede treslag som enten har blitt plantet ut eller som har spredd seg fra andre områder med utplantinger.

En del av disse treslaga, slik som sitkagran, eller norsk gran plantet ut på Vestlandet og nord for Saltfjellet, sprer seg langs kysten og utkonkurrerer stedegne arter, og kan i stor grad endre naturen der de etablerer seg. Sårbar natur i kyststrøkene er slik sett spesielt trua fra gjengroing av fremmede arter. Det er derfor viktig å fjerne disse treslagene der de vokser og at fylkesmennene fortsatt får bevilgninger til å utføre arbeidet med dette. Både miljømyndigheter, kommuner, kunnskapsinstitusjoner og sivilsamfunn kan hver for seg eller sammen bidra med kunnskapsinnhenting, oppmerksomhet rundt, informasjonsarbeid om og fjerning av slike fremmede arter. Et eksempel på dette er miljøorganisasjonenes arbeid med en årlig dugnadshelg for å fjerne fremmede treslag og foredrag om utfordringene med fremmede arter. I tillegg bør innsatsen økes med både kartlegging og fjerning av fremmede treslag, spesielt for fylkene langs Vestlandet som er spesielt utsatt og har mye å ta av. Innsatsen med kartlegging og fjerning bør også økes i de fylkene som tilsynelatende ikke har så mange fremmede treslag i sine verneområder, for å hindre at disse blir et økende problem.

TILTAK SOM KAN BEDRE SITUASJONEN

- Kartlegging og evaluering av situasjonen i alle norske verneområder; både av hvilke arter fremmede treslag som finnes og hvilke utfordringer de utgjør for den stedegne naturen
- All informasjon om fremmede treslag må legges ut i offentlige miljødatabaser
- Utarbeiding/oppdatering av forvaltningsplaner for verneområder med fremmede treslag, inkludert tiltak for å fjerne/minimere påvirkningen fra fremmede treslag
- Tilstrekkelig med midler til kartlegging, planlegging og fjerning av fremmede treslag.

Skogbunn uten edelgran på Løkeneshalvøya.
Foto: Marte Conradi/WWF Verdens naturfond

Edelgran dekker skogbunnen på Løkeneshalvøya.
Foto: Marte Conradi/WWF Verdens naturfond

